

Kamu Hizmetinden Evrensel Hizmete

TELEKOMÜNİKASYON

Banu Salman

banu.salman@emo.org.tr

Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de telekomünikasyon hizmeti kamu eliyle kurulmuş ve kamu tekeli tarafından geliştirilmiştir. Sermayenin krize girdiği noktada yeni kar alanları yaratma arayışıyla kamu hizmetlerinin özel sektöre bırakılması arayışı, telekomünikasyon, enerji gibi “stratejik, insanların temel haklarının gereği sayılan ve devletin varlık sebebinin oluşturduğu hizmetleri” de kapsamına almıştır. O güne kadar kamu hizmeti mantığıyla yönetilen telekomünikasyon alanının özel sektöre devredilmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Liberal bakış açısıyla “piyasa aksaklıkları” olarak ifade edilen bu durumun düzeltilebilmesi için “evrensel hizmet” kavramı öne çıkmıştır. Böylece özelleştirmeler ve özel sektörün telekomünikasyon hizmetinde faaliyet göstermeye başlaması bu alanı kamu hizmeti olmaktan çıkarmamış, ancak kamu hizmeti olduğu kabulüyle şirketlere “evrensel hizmet” yükümlülüğü getirilmeye başlanmıştır.

İronik bir şekilde evrensel hizmet kavramının ortaya çıkışı ise tekel bir şirketin hakim konumunu güçlen-

dirme arayışından kaynaklanmıştır. “Evrensel hizmet” kavramı ilk kez Amerika’da 1907 yılında AT&T tarafından “Tek sistem, tek politika, evrensel hizmet” sloganı ile aynı hizmeti veren rakip işletmecileri zayıflatmak amacıyla şirket stratejisinin parçası olarak kullanılmıştır.¹

Rekabet Uzmanı Alper Karakurt, “Evrensel Hizmet Yükümlülüğü” başlıklı çalışmasında, telekomünikasyon ve ulaşım şebekelerinin “toplumu bir araya getirme, demokrasinin işleme için gerekli olması, etik nedenlerle toplumun bir kişinin dahi dışarıda kalmasını kabul edilir bulmaması” gibi nedenlerle kamu malı karakteri taşıdığını belirtmektedir. Buradan yola çıkarak, evrensel hizmet yükümlülüğü, “kamu malının topluma sunulmasına katkı sağlayan bir yol” olarak nitelendirilmektedir.²

Bugün, evrensel hizmet tanımlaması ve bu tanımın içini doldurmaya yönelik yönelik bir-

rinden farklı çözüm arayışları, aslında telekomünikasyon alanında iddia edilen serbest piyasanın başından inkarı anlamına da gelmektedir. Bu çerçevede yaklaşıldığında, evrensel hizmet kavramını, kamu hizmetinin sürdürülebilirliğini ve ayırım gözetmeksizin yaygınlaştırılmasını sağlamaya yönelik bir arayış olarak algılamak mümkündür. Liberal bakış açısında bile evrensel hizmet, kamu hizmeti kavramının başlıca unsuru olarak değerlendirilmekte, sosyal refah kavramı da çıkış noktası olarak görülmektedir.

Evrensel hizmetin temel olarak, kamunun hem ekonomik hem de coğrafi anlamda telefon hatlarına erişebilir-

¹ Fuentes-Bautista M., 2002, Communications Policy and Information Technology: Promises, Problems, Prospects içinde “Universal Service in Times of Reform: Affordability and Accessibility of Telecommunication Services in Latin America.”, The MIT Press.

² Karakurt A., Rekabet Dergisi içinde Evrensel Hizmet Yükümlülüğü, Ocak, Şubat, Mart 2005, Sayı, 21, Rekabet Kurumu. <http://www.rekabet.gov.tr/dergi.html>

liğini sağlamak üzere kavramsal-laştığı görülmektedir. Evrensel hizmet zorunlulukları, “şehir ve kırsal alanlarda hizmet alamayan nüfusa hizmetin yaygınlaştırılması, kullanıcıların şebekeye erişim taleplerinin karşılanması, düşük gelirli yurttaşlar için telekomünikasyon hizmetlerinin karşılanabilir hale getirilmesi” stratejilerini kapsamaktadır. Evrensel hizmet politikaları, serbest piyasa işleyişinin getirdiği sınırlılıkların dışına çıkacak biçimde şebeke genişlemesinin sağlanmasında anahtar olarak görülmektedir. “Evrensel hizmet” tanımında amaçlar ve politika açık olmasına karşın, hem teknik hem de ülkelerin kendine özgü koşulları nedeniyle nelerin evrensel hizmet kapsamında değerlendirileceği ve bu hizmetin hangi koşullar altında sağlanabileceği temel sorun noktasını oluşturmaktadır. Bilişim ve telekomünikasyon alanındaki teknolojik gelişmeler ve bu alanlar arasında giderek artan yakınlaşma, temel hizmetin ne olduğuna yönelik geleneksel tanımlar üzerinde de tartışmalar olmasına neden olmaktadır.³

Ülkelere göre farklı ölçütler ve tanımlamalar ortaya konulmakla birlikte evrensel hizmetin temel özelliklerini, “belirli bir standartta, tüm kullanıcılara, makul bir bedel karşılığında” hizmetin sağlanması oluşturmaktadır.

Evrensel hizmetin nasıl yerine getirileceği de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde işletmecinin fiyat politikasına kısıtlamalar getirilmesi, coğrafi fiyat farklılaştırılmasının yasaklanması gibi uygulamalar mevcuttur. Ancak evrensel hizmet yalnızca fiyat düzenlemesi olarak görülmemektedir.

Hizmetin belirli bir kalitede sunulması, sürekliliğinin sağlanması da evrensel hizmet tanımı içerisinde değerlendirilmektedir. En önemli unsur olarak görülen ve Türkiye’de de kabul edilmiş olan “makul bedel” konusu ise açıklanmaya muhtaçtır. Kavramın belirleyicisinin hizmetin yaygınlık oranı olduğu belirtilse de bu tanımlama yeterli değildir. Hizmetin fiyatının farklı tüketici gruplarının bütçelerine getirdiği yükün kaldırılabilir olup olmadığının tespiti açısından da makul fiyat belirleyici olarak görülmektedir.⁴

Buraya kadar evrensel hizmetin, kamu hizmetinin aracı olarak görülmesini ele aldık. Ancak serbestleşmenin, piyasalaştırma sürecinin bir aracı olarak evrensel hizmetin ortaya çıktığını göz ardı etmemiz gerekmektedir. Bu çerçevede, evrensel hizmet telekomünikasyon alanında yalnızca kamu yararı düşünülerek ortaya konulmamıştır. Evrensel hizmetin sağlanmasıyla, teknik olarak “şebeke dışlıları” olarak ifade edilen, bu hizmetlerin kullanımının yaygınlaşmasıyla diğer kişilerin ve bu hizmeti sağlayan şirketlerin, hatta farklı sektörlerin de ekonomik ve sosyal fayda sağlamaları anlamına gelen sonuçlar oluşmaktadır.

Evrensel hizmetin, Kıta Avrupası hukuk metinlerine 1987 yılında AB Komisyonu’nun telekomünikasyon altyapısına ilişkin çıkardığı “Yeşil Kitap”ın ardından girmiştir.⁵ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, “Telekomünikasyonda Rekabet: Niçin ve Nasıl?” konulu AB politikasını anlatan soru ve yanıtları kapsamında evrensel hizmeti şöyle sunmaktadır:

“Evrensel hizmet kamu sektörü ya da özel firmalarca sunulabilir: amaç sosyal, sağlıkla ilgili ya da ekonomik zorluklar içinde olan insanlar da dahil olmak üzere herkesin bedelini ödeyebileceği, Avrupa çapında, yüksek standartta hizmet sunmaktır. Evrensel hizmetin benimsediği temel prensipler (eşitlik, evrensellik, süreklilik ve uyum) ve izlediği çalışma planları (finansal şeffaflık ve dış denetim) vardır.”⁶

Türk Telekom’un özelleştirilmesinden çok kısa bir süre önce çıkarılan bir yasa ile Türkiye’de de uygulamaya giren evrensel hizmetin hem mevzuat hem de uygulama anlamında izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

TÜRKİYE’DE EVRENSEL HİZMET

Evrensel Hizmetin Sağlanması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 5369 sayılı Yasa, 16 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³ Fuentes-Bautista M., 2002, Communications Policy and Information Technology: Promises, Problems, Prospects içinde “Universal Service in Times of Reform: Affordability and Accessibility of Telecommunication Services in Latin America.”, The MIT Press.

⁴ Karakurt A., Rekabet Dergisi içinde Evrensel Hizmet Yükümlülüğü, Ocak, Şubat, Mart 2005, Sayı, 21, Rekabet Kurumu. <http://www.rekabet.gov.tr/dergi.html>

⁵ Ekici Ş., Dünyadaki ve Avrupa Birliği’ndeki Temel Eğilimler Işığında Türkiye’de Evrensel Hizmetin Düzenlenmesi. <http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=118>

⁶ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Telekomünikasyonda Rekabet: Niçin ve Nasıl? <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/telekom.html>

Yasaya göre evrensel hizmet, “Coğrafi konumlarından bağımsız olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde herkes tarafından erişilebilir, önceden belirlenmiş kalitede ve herkesin karşılayabileceği makul bir bedel karşılığında asgari standartlarda sunulacak olan, temel internet erişimi de dahil elektronik haberleşme hizmetlerini” kapsamaktadır.

Yasanın amacı ise “Kamu hizmeti niteliğini haiz, ancak işletmeciler tarafından karşılanmasında mali güçlük bulunan evrensel hizmetin sağlanması, yürütülmesi ve elektronik haberleşme sektöründe evrensel hizmet yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek” olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi Evrensel Hizmet Yasası da yapılan işin “bir kamu hizmeti” olduğunu kabul ederek, bu hizmetin sağlanmasını güvence altına almaya çalışmaktadır.

Evrensel hizmetin ilkeleri de şöyle sıralanmıştır:

- “1- Evrensel hizmetten, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan herkes, bölge ve yaşadığı yer ayrımı gözetilmeksizin yararlanır.
- 2- Evrensel hizmet, fert başına gayrisafi yurtiçi hasıla tutarı da göz önünde bulundurularak karşılanabilir ve makul fiyat seviyesinde sunulur.
- 3- Düşük gelirli, engelli ve sosyal desteğe ihtiyacı olan grupların da evrensel hizmetten yararlanabilmesi için uygun fiyatlandırma ve teknoloji seçeneklerinin uygulanabilmesine yönelik tedbirler alınır.
- 4- Evrensel hizmet, önceden belirlenmiş hizmet kalitesi standartlarında sunulur.
- 5- Evrensel hizmetin sunulmasında ve ulaştırılmasında devamlılık esastır.”

Evrensel hizmetin kapsamı ise “sabit

telefon hizmetleri, ankesörlü telefon hizmetleri, basılı veya elektronik ortamda sunulacak telefon rehber hizmetleri, acil yardım çağrıları hizmetleri, temel internet hizmetleri, ulaşımı yalnız deniz yoluyla sağlanabilen yerleşim alanlarına yapılan yolcu taşıma hizmetleri ile denizde tehlike ve emniyete ilişkin haberleşme hizmetleri” olarak çizilmiştir. Ayrıca bu kapsamın, “ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik şartları da göz önünde bulundurularak, 3 yılı aşmamak üzere belirli aralıklarla, kurumun ve işletmecilerin de görüşleri alınarak bakanlıkça yapılacak teklif üzerine Bakanlar Kurulu’nca yeniden belirlenebileceği” düzenlenmiştir.

Temel internet erişiminin evrensel hizmet kapsamına alınmış olması kimilerince çok isabetli olarak değerlendirilmekte, İngiltere gibi ülkelerde yüksek hızda internet erişiminin evrensel hizmet kapsamına alınması tartışmalarına dikkat çekilmektedir.⁷

KAPSAMDA GENİŞLEME

Bakanlar Kurulu’nun 13 Şubat 2006 tarihli kararıyla, “bilgi toplumunun geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla bilgisayar okur yazarlığı da dahil olmak üzere bilgi teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik hizmetler”, 5 Nisan 2006 tarihli kararıyla da “farklı yayın ortamları ve teknolojisi kullanılarak yapılan sayısal yayıncılığın (DVB-T, DVB-S, DVB-C) karasal sayısal vericiler üzerinden ülkemizdeki yerleşim alanlarının tamamını kapsayacak şekilde sunulmasına yönelik hizmetler”, evrensel hizmet kapsamına dahil edilmiştir.

Kapsamın genişletilmesi çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Büyük ölçüde telefon şirketlerinden oluşan evrensel hizmet fonuna kaynak aktarma yükümlüsü şirketler, sayısal yayıncılık, bilgisayar okur

⁷ Ekici Ş., Dünyadaki ve Avrupa Birliği’ndeki Temel Eğilimler Işığında Türkiye’de Evrensel Hizmetin Düzenlenmesi. <http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=118>

yazarlığı gibi amaçları desteklemek istememektedirler. Avrupa Komisyonu Türkiye 2006 İlerleme Raporu'nda da kapsamın genişletilmesi eleştirilen konulardan birini oluşturmaktadır:

“Evrensel hizmetlerin kapsamının, bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması hakkındaki bir ulusal politikanın belirlenmesini (bu hizmetleri sunmak için tek bir operatöre özel hak verilmesi de dahil olmak üzere) ve Türkiye çapında sayısal yayıncılığın geliştirilmesini içerecek şekilde genişletilmesi, uygulanabilen AB hükümleriyle uyusmamaktadır.”⁸

Ancak neoliberal politikalar sonucunda telekomünikasyon alanındaki tüm iddiasını yitiren Türkiye’de en azından evrensel hizmet kavramı, “Gelişmekte olan ülkelerde, örneğin ilköğretim kurumlarından itibaren eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasına yönelik eğitim politikaları, yeniliklerin ortaya çıkışını destekleyecek bilim ve teknoloji politikaları, ekonomik politikalar ve telekomünikasyon politikaları enformasyon altyapısının önemli unsurlarından olan internete ve internet üzerinden sunulan hizmetlere erişimi düzenlemek için birlikte ele alınmak zorundadır. Erişimin düzenlenmesi için aynı zamanda kamu hizmeti, kamu politikaları gibi geçtiğimiz dönemin politika araçlarına artan düzeyde ihtiyaç vardır”⁹ saptaması ışığında değerlendirilmelidir.

Türkiye’nin yüksek internet erişim hızının her yerde sağlanmasının ötesinde temel bilgisayar olanaklarına erişim sorunu bulunmaktadır. Ne yazık ki bilişim teknolojilerindeki gelişim, Türkiye’de daha başlangıçta kamu hizmeti tanımı içerisinde yer almamıştır. Bu nedenle evrensel hizmet kapsamında değerlendirme yapılması şaşırtıcı değildir.

Elbette evrensel hizmet kapsamının genişletilmesi durumunda hizmetlerin türlerine göre evrensel hizmet yükümlüsünün ayrıca belirlenmesi yerinde olacaktır. Ancak Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği’nin çalışmasında ileri sürülen “Bu deyim (Evrensel Hizmet), hem değişen koşullara uyum sağlayabilecek esneklikte hem de belirli ulusal özellikleri göz ardı etmeyecek şekilde tanımlanmıştır” iddiasına uygun bir şekilde, her ülkenin kendine özgü koşulları doğrultusunda evrensel hizmet uygulanmaya çalışılmalıdır.

UYGULAMADA EVRENSEL HİZMET

Rekabet Uzmanı Karakurt’un çalışmasında¹⁰, evrensel hizmetin uygulanmasına yönelik olarak tekel nitelikli piyasa ve rekabete açık piyasa ayrımı yapılarak, uygulamadaki farklılıklar gösterilmektedir. Tekel durumunda “çapraz sübvansiyon” ve “transfer yöntemi” ile evrensel hizmet maliyetinin karşılanmasından söz edilmektedir. Fiyat farklılaştırması ya da tek fiyat uygulamasıyla maliyetin dengelenmesi tercihi, farklı gelir grupları dikkate alındığında gerçekçi bir uygulamaya dönüşmeyecektir. Bu noktada yüksek maliyetli grubun maliyetlerinin bir bölümünün düşük maliyetli gruplara yüklenmesi söz konusu oluyor ki, bu da toplum içinde zorunlu bir transfer yöntemi uygulanması anlamına geliyor. Hizmet türleri arasında fiyatlandırma politikasında çapraz sübvansiyon gözetilmesiyle yine toplum içinde zorunlu bir transfer yöntemi de uygulanmış olmaktadır.

Rekabete açık piyasa tanımlamasında ise evrensel hizmet yükünün tek bir firmaya yüklenmesi ya da firmalar arasında maliyetin paylaşılması ayrıştırmasına gidilmektedir. Tek bir

firmanın evrensel hizmet yükümlüsü olması durumunda fiyatların yüksek olduğu alanda hizmet sunup, diğer alanlarda nitelikli hizmet vermemesi gibi olumsuz sonuçlar bulunduğu dikkat çekilirken, bu firmanın tekel koruması elde edeceği alanların saptanmasından ve bu alanlarda evrensel hizmet sorumluluğunu yerine getirmesinden söz edilmektedir. Yani özel bir firmaya belli alanlarda tekel olma hakkının evrensel hizmetin yerine getirilmesinin bir gerekliliği olarak sunulabilmektedir. Özelleştirme ve kamu hizmeti yerine evrensel hizmetin konulmasına neden olan liberal süreçteki, verimli, etkin, ucuz hizmet sağlanacağı savları burada anımsatılmaya değerdir. Rekabete açık piyasada ikinci yöntem olarak kamunun sorumlu kıldığı, tüm işletmecilerin katıldığı bir evrensel hizmet modellemesi yapılmaktadır. Bu modellemede kurulacak bir fonla evrensel hizmet maliyetinin karşılanması öngörülmektedir. Bu fon için de firmaların satışları üzerinden evrensel hizmet vergisi ya da ücreti alınması, evrensel hizmet işletmecisinin altyapısını kullanmaları nedeniyle şebekeye erişim ücreti kesilmesi, lisans, ruhsat, imtiyaz sözleşmesi gibi işlemlerde piyasaya giriş ücreti alınması gibi yöntemler sıralanmaktadır.

Tüm bunların dışında “franchise sistemi” denilen, açık artırma ya da eksiltme ile en yüksek ücreti veren veya hizmeti en düşük maliyetle gerçekleştireceğini söyleyenin tercih edilmesinden oluşan bir ihale ile evrensel hizmet yükümlüsünün belirlenmesi yoluna gidilmektedir. Burada da evrensel hizmet fonu söz konusudur.

Türkiye’de temel olarak ikinci yöntem tercih edilmiş, Evrensel Hizmet Fonu oluşturulması, ihaleyle evrensel hizmet yükümlüsünün belirlenmesi öngörül-

⁸ Avrupa Komisyonu Türkiye 2006 İlerleme Raporu, Dışişleri Bakanlığı Gayri Resmi Tercümesi.

⁹ Başaran, F. , 2003, Küreselleşme, İletişim Endüstrileri ve Kimlikler Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları (Der. M.Gencil Bek) içinde “Telekomünikasyon Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye”, Ankara, Ümit Yayıncılık.

¹⁰ Karakurt A., Rekabet Dergisi içinde Evrensel Hizmet Yükümlülüğü, Ocak, Şubat, Mart 2005, Sayı, 21, Rekabet Kurumu. <http://www.rekabet.gov.tr/dergi.html>

müştür. Finansman kaynağı olarak da karma bir yapı yaratılmıştır.

Evrensel hizmetin gelirleri de yasada şöyle öngörülmektedir:

- *Telekomünikasyon Kurumu'nun görev ve imtiyaz sözleşmeleri, ruhsat ve genel izin bedellerinin yüzde 2'si,*
- *GSM işletmecileri dışındaki işletmeciler ve Türk Telekom'un yıllık net satış hasılatının yüzde 1'i.*
- *GSM işletmecilerinin Hazine'ye ödeyecekleri payın yüzde 10'luk bölümü.*
- *Telekomünikasyon Kurumu'nun verdiği idari para cezalarının yüzde 20'si.*
- *Telekomünikasyon Kurumu'nun her türlü giderlerinin karşılanmasından sonra kalan miktarının yüzde 20'si."*

Evrensel hizmet uygulamasında, "bağımsız" idari kurullar modasına ters bir şekilde Telekomünikasyon Kurumu değil, Ulaştırma Bakanlığı ve Haberleşme Genel Müdürlüğü yetkili idare olarak belirlenmiştir. Evrensel Hizmet Yasası'yla Ulaştırma Bakanlığı'nın

örgütlenme yasasında da değişiklik yapılarak, bakanlığa "Evrensel hizmet politikalarını ilgili kanunların hükümleri dahilinde ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik şartlarına göre belirlemek, hükümetin genel politikasını uygulamaya yönelik tedbirleri almak, evrensel hizmetin yürütülmesini sağlayacak esasları tespit etmek, uygulanmasını takip etmek ve net maliyetiyle ilgili hesapları onaylamak" görevi verilmiştir. Haberleşme Genel Müdürlüğü ise evrensel hizmetin uygulamasından sorumlu kılınmıştır.

Bu durum, nereden bağımsız nereye bağımlı oldukları soru işaretiyle karşılanan kurul yapılanmalarının savunucuları tarafından eleştirilmesine karşın, evrensel hizmetin, kamunun genel yararının gözetilmesi ve bu çerçevede seçimle iş başına getirilen hükümet temsilcilerinin politika belirlemeleri gereken bir alan olduğu dikkate alındığında Ulaştırma Bakanlığı'nın sorumlu kılınması yerinde görülmektedir. Ancak kurul yapılanmalarıyla idari yapıda yaratılan ikilik nedeniyle, ne yazık ki evrensel hizmet baştan kayba uğramıştır.

Yasaya göre Haberleşme Genel Müdürlüğü'nün, "evrensel hizmet kapsamındaki hizmetleri karşılama talebinde bulunan işletmeciler arasından, bölgesel ve ulusal çapta evrensel hizmet yükümlüsünü hizmet satın alma yoluyla belirleme" görevi bulunmaktadır. Herhangi bir ihale yapılmamış olmasına karşın özelleştirme öncesinde yasa ve görev sözleşmesiyle asgari hizmet yükümlüsü olan Türk Telekom'un bugün de evrensel hizmet yükümlüsü olduğu düşünülmektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu 2007 İlerleme Raporu'nda da evrensel hizmetten tek bir operatörün sorumlu olmasından söz edilmektedir. Ancak Türk Telekom'un evrensel hizmet yükümlüsü kılındığına ilişkin olarak açıklanmış herhangi bir resmi karar bulunmamaktadır.

Türk Telekom'un özelleştirme öncesindeki görev sözleşmesinde yer alan "asgari hizmet yükümlüsü" olma özelliği, görev sözleşmesinin imtiyaz sözleşmesine dönüştürülmesi aşamasında da sıkıntı yaratmıştır. Telekomünikasyon Kurumu'ndan Danıştay Başkanlığı'na gönderilen 7 Ekim 2005 tarihli yazıda, taslak imtiyaz sözleşmesinin Özelleştirme İdaresi'ne gönderilmesinin ardından Evrensel Hizmet Yasası'nın çıkmış olduğu anımsatılarak, görev sözleşmesinde Türk Telekom tarafından yürütülmesi öngörülen asgari hizmetler düzenlenmesine dikkat çekilmektedir. Yazıda, "ankesörlü veya kontrollü telefon hizmetleri, acil telekomünikasyon hizmetleri ve rehber hizmetlerini" içeren asgari hizmet yükümlülüğüne ilişkin görev sözleşmesindeki hükmün yeni yasayla geçerliliğini kaybettiği, ancak bu hükmün yasanın evrensel hizmet ilkelerini düzenleyen maddesine de aykırılık taşımadığı belirtilmektedir. Bu çerçevede imtiyaz sözleşmesinde yer alan asgari hizmetlere ilişkin madde ile tanımlar ve kısaltmalar maddesindeki asgari hizmetler tanımının çıkartılması gerektiği görüşüne yer verilmektedir. Evrensel Hizmet Yasası'na aykırı hükümlerin en geç 1 yıl içerisinde sözleşmelerde düzeltilmesine ilişkin yasanın

geçici maddesi de dikkate alındığında imtiyaz sözleşmesiyle evrensel hizmet yükümlülüğünün verilmiş olmasının da geçerli olmayacağı anlaşılmaktadır.

Evrensel Hizmet Kanunu'nun çıkışından itibaren 21 aylık bir süre geçmiş olmasına karşın yalnızca gelirlerin toplanması ve kaynağın kullanılmasını temel alan bir yönetmelik düzenlemesi yapılmıştır. Resmi Gazete'de 29 Haziran 2006 tarihinde yayımlanan bu yönetmelikte, Ulaştırma Bakanlığı'nın evrensel hizmet yükümlüsünü belirlemesi öngörülmektedir. Bunun için de bakanlık, öncelikle evrensel hizmetin götürüleceği yerleri, verilmesi gerekli hizmet türlerini tespit edip, yayınlamakla yükümlü kılınıyor. Bakanlığın, evrensel hizmet yükümlüsünü, söz konusu hizmet için talepte bulunan işletmeciler arasından ihale ile belirlemesi öngörülmüyor. Yükümlülük süresi de 5 yıl olarak düzenleniyor. Bakanlığın geçici evrensel hizmet yükümlüsü belirleyebilmesine de olanak tanınıyor.

Yönetmelikte, evrensel hizmet yükümlüsünün sorumlulukları içerisinde özetle şu konular düzenlenmektedir:

"Ankesörlü telefon hizmetleri, rehberlik hizmeti, acil yardım çağrıları, denizde tehlike ve emniyete ilişkin haberleşme hizmetlerini makul ücret karşılığı sağlaması, ödeme zorluğundaki abonenin hizmetini durdurması halinde 60 gün boyunca gelen çağrıları alıp acil çağrıları yapabilmesine olanak sağlanması, en az 56kbit/saniye hızda internet hizmeti götürülmesi, sabit ses iletim hizmetinin sunulması, hizmet kalite standartlarına uyulması, tüketici haklarına ilişkin yapılan düzenlemeler dahilinde doğru faturalama yapması ve ayrıntıları göstermesi."

Türk Telekom'un tekel konumunda sabit telefon işletmecisi olduğu, sabit telefon görüşmelerinin de yasayla evrensel hizmet kapsamında sayıldığı dikkate alındığında Türk Telekom'un sabit te-

lefon görüşmelerine ilişkin yeni tarifesinin evrensel hizmet kapsamında ele alınması zorunluluktur. Üstelik yasaya göre bu değerlendirmenin kişi başına düşen ulusal gelir dikkate alınarak makul ücret öngörüsü kapsamında yapılması gerekmektedir. Ancak yukarıda ele aldığımız yönetmelikte, sabit telefon hizmetleri evrensel hizmet kapsamında yer alması ve evrensel hizmetin de makul ücretlendirmesi ilkesine karşın herhangi bir düzenlemenin yapılmamış olduğu görülmektedir. Telekomünikasyon Kurumu'nun Türk Telekom'un tarifesine onay verirken, Evrensel Hizmet Yasası kapsamında Ulaştırma Bakanlığı ve/veya Haberleşme Genel Müdürlüğü'nden görüş almasına yönelik herhangi bir düzenleme de mevcut değildir.

Evrensel hizmete ilişkin bir yasa çıkmıştır, ancak uygulamada ciddi sorunlar bulunmaktadır. İkincil mevzuat çalışması tamamlanmadığı gibi sabit telefon görüşmeleri gibi telefon ile ilgili evrensel hizmet yükümlülükleri Haberleşme Genel Müdürlüğü'nün evrensel hizmetle ilgili çalışmalarına ilişkin in-

ternet sitesinde yayımladığı raporunda dahi yer almamaktadır. Rapor, internet hizmetleri, evrensel hizmet kapsamına sonradan dahil edilen bilgisayar okur yazarlığı ve karasal sayısal yayıncılık üzerine oturmaktadır. Raporla sayılan evrensel hizmetle ilgili yürütülen proje başlıklarından ilkinin "Haberleşme Genel Müdürlüğü'nün görevlerini yürütmesi amacıyla ekonomik, teknik ve hukuki konularda danışmanlık hizmet alım ihalesi" oluşturmaktadır. Diğer projeler de "Sayısal Yayıncılık, Bilgi Teknolojileri Sınıfları Kurulması, Kamu İnternet Erişim Merkezleri Kurulması, Okullara İnternet Hizmeti ve Köylere Telefon Hizmeti Götürülmesi, Sosyal Destek Grupları (Bu kapsamda düşük gelirli, özürü ve sosyal desteğe ihtiyacı olan 1 milyon 350 bin kişinin kapsama alındığı belirtilmektedir.)" olarak sıralanmaktadır. Evrensel hizmetin kapsamının genişletilmesinin ayrıca ele alınması gerekir. Ancak temel anlamda evrensel hizmet sorumluluğunun bile yeterince anlaşılmadığı ve uygulamaya geçirilemediği, kamuoyunun bilgilendirilmediği açıktır. ◀